

СУТНІСТЬ ТВОРЧОСТІ ТА ЇЇ ПЕДАГОГІЧНИЙ ВИМІР

Про творчість (і по-філософськи, і навколо-філософськи) написано безмірно, але вельми мало – помислено, продумано, доведене до поняття. Адже дійти до поняття творчості – значить спів-творити поняття разом із дійсно розумними людьми, які вміють мислити (значить – розуміти) сутність творчості. У буденній та квазі-науковій свідомості вельми високо котується така “ознака” творчості, як “створення нового, раніше не бувшого”. А чого ж ще у світі не бувало? Кількість глупства не вимірювана, і все воно – безконечно повторюване. Там, де пестується горезвісна “неповторність”, не відають: і це все вже було, і це – до нудності і нудотності є повторюваним.

А ось теоретичне судження Г. В. Лобастова (з яким автор повністю солідаризується) про те, що творчість є “здатністю до створення таких форм буття, які стають історично всезагальними (отже, такими, що лежать в основі кожного) і тривають в історії [1, с.7], – рішуче протистоїть буденно-обивательському уявленню про “новизну” та “неповторність”. Про це ж писав і Е. В. Ільєнков, пов’язуючи масштаб особистості з мірою втіленості у ній (і нею) дійсної всезагальності. При цьому приходиться повторювати, що всезагальне тут – цілковито і гранично є конкретним; це не “спільна ознака”, не “*всємство – рос.*” Ф. М. Достоевського.

Таке розуміння творчості аж ніяк не нехтує вимірами індивідуальності, спонтанності, – проте воно здатне їх *пояснювати*. Варто, мабуть, прислухатися до розмислів В. Л. Петрушенка: шлях творчості полягає у тому, щоб, «покриваючи життєве поле простором замислу, наміру, інтелектуальної свободи, відкривати і фіксувати ось ті тоннелі, ті переходи між різними вимірами життя для того, щоб вперше це життя постало як довільне самовироблення. Це, власне, і є творчість. Бути людиною – це в якості ідеального проекту означає творити себе як саме цього індивіда, цю форму саморозкриття себе і світу, яка може відбутися тільки раз, моментно, завершено, у часовому самовичерпуванні» [3, с.266-267]. Недаремно ж Гегель стверджував, що індивідуальне є вищою точкою розвитку та здійснення всезагального.

Людська суб'єктивність постає найвищою формою розвитку цілісності буття; тут суб'єктивність не протистоїть універсальній об'єктивності, а є вищою формою, згустком її, втіленням, здійсненням. Суб'єктивність наслідує (відтворює – через розвиток і до-розвиток) суб'єктивність самої суті буття, субстанції, її самопричинність, “causa-sui-альність”. А тому, врешті-решт, будь-яка людська творчість постає *спів-творчістю*.

У сучасних публікаціях часто розводять “творчість” і “креативність” таким чином: якщо у першому випадку йдеться про продукування нових предметів тощо, то креативність пов'язана з перетворенням самих образів, схем, способів людської творчої активності. У цьому є певна рація, проте подібне протиставлення досить абстрактне. Людська діяльність (яка “за своїм поняттям”, за своєю універсальною всезагальною природою постає саме як творчість) і є насамперед, і завжди, і по суті своїй зміною, *перетворенням форм* життєдіяльності. Саме тому наша життєдіяльність усвідомлена, є свідомою, оскільки суб'єкт не зливається зі своєю визначеністю повністю. Він здатний “відщеплювати” себе від власної життєдіяльності і робити останню предметом своєї волі і свідомості (К. Маркс). Саме у такій специфіці людського способу буття у світі й криється як необхідність, так і можливість творчості як такої. Цим і зумовлена креативна природа суб'єктивності.

Витоки ж цієї креативності (так само, як і самої суб'єктивності та її здатності не зливатися з формами власної активності) слід шукати в особливостях побудови взаємних стосунків людських індивідів, точніше – у самій *звертальності* людського способу спів-буття. Як зазначає Ф. Т. Михайлов, питання про креативну здатність людини є питанням про таку здатність, що є вихідною, сутнісною, яка визначає і психіку людини, і самий тип її життєдіяльності. Питання стоїть “про здатність перетворювати у представленні об'єктивні умови свого буття і саму себе у цьому ж процесі». Отже, питання стоїть про природу (початок та витік) самосвідомості або (що те є саме) про “витік фантазії, тобто продуктивної (творчої) уяви як основи креативності усіх сил душі” [2, с.84]. Усі сили і здатності (інтелект, вищі емоції, моральнісний імператив, воля, інтуїція) – здійснюють одну здатність – “здатність не приймати все, як є, а перетворювати те, що є, синтезуючи нові образи у нові реальності буття” [2, с.108].

Справа у тім, що апіорність та аподиктичність форм саморозвитку психіки ніким і нічим не задана наперед, а породжується і відтворюється лише активністю кожного акту креативного руху якоїсь з сил душі у її власному предметному полі – водночас в інтимно-особистісному, і в

узовнішньому, заданому у *представленні*. Як мотив, як інтенція життєво необхідної реалізації своєї суб'єктивності у всезагальних формах інтерсуб'єктивності культури кожний креативний рух людської психіки – *інтимно особистісний*; він же як здійснене звернення *urbi et orbi* (до міста і світу), що узовнішнюється у цих всезагальних формах, – це вже спільне усім, інтерсуб'єктивне *представлення*, акт і факт надіндивідуальної реально-ідеальної культури.

Якщо саме у цьому полягає креативна природа людської суб'єктивності, то безперечно має рацію Г. С. Батищев, піддаючи критиці активістськи-суб'єктивістські та об'єктно-речовні парадигми тлумачення творчості і стверджуючи істину царину творчості у контексті “глибинного спілкування”. А подібні парадигми вільно чують себе у сфері як теоретичної, так і практичної педагогіки. Досить розповсюдженою точкою зору на педагогічну творчість є ототожнення її з створенням-продукуванням “нових педагогічних технологій”, за яких учні так чи інакше представлені як об'єкт маніпуляцій, прищеплення цінностей, соціалізації.

Міркування з приводу реалізації творчості у педагогічному процесі повинні утримуватися на висоті філософсько-категоріального дискурсу. Креативна природа суб'єктивності може бути реалізована в освіті лише за визнання предметом останньої не горезвісні “знання, вміння, навички”, а *творчі здібності усіх учасників педагогічного процесу* (Ф. Т. Михайлов). Творчість породжується не об'єктивними (об'єктно-речовними) умовами, забезпеченням яких вкрай стурбовані як вчителі, так і чиновники від освіти (підручники, наочність, комп'ютери, безконечні методика, звітність), – а *лише творчістю*. “Єдина істинна справа педагога полягає у творенні творчості. Це, якщо бажаєте, ‘божественна’ позиція: творити творчість, формувати творчу здібність, бути началом усіх начал, що творять. Зберігаючи себе як творящу істоту і навіть помножуючи самого себе у цій творчості” [1, с.8]. Педагоги шукають “обдарованих дітей”, вважаючи талант продуктом особливостей генофонду, але при цьому, за висловом Г. В. Лобастова, відбувається свідомо-безсвідоме “виробництво школою поголовної бездарності” [5, с.10]. Обдарованість є дар, тому що інакше людина не може: у цьому процесі (даріння, буття з іншим і для іншого) – її власний людський смисл. “Творчість породжується творчістю, і здійснюється це у формі співтворчості. А тому і в форму свободи. Але ніяк не в рамках заданих стандартів і відпрацьованих штампів ‘педагогічної роботи’” [1, с. 9].

Отже, щоб творча природа суб'єктивності могла реалізовуватися у освітньому просторі, самий цей простір має бути побудований таким чином,

щоб сприяв насамперед оберіганню живої суб'єктивності кожного учасника. Спочатку – сприяв збереженню, а тоді – й розвитку цієї самої суб'єктивності. Людина ж цілісно розвивається в атмосфері творчості і свободи. А це, своєю чергою, можливе лише за умови практичного забезпечення безумовного верховенства суб'єкт-суб'єктних стосунків по відношенню до суб'єкт-об'єктних, за умови здійснення педагогічного процесу як щирого, змістовного, самоцільного і само-цінного живого спілкування, спів-робітництва, умної і живої спільної справи. Повчаннями, примусом, казенним дидактизмом цього досягнути, звісно, неможливо.

1. Лобастов Г. В. *Философско-педагогические этюды* / Г. В. Лобастов. – М. : Микрон-принт, 2003. – 329 с.
2. Михайлов Ф.Т. *Фантазия – главная сила души человека* // Михайлов Ф. Т. *Избранное.* - М. : Индрик, 2001. – С. 64-109.
3. Петрушенко В. Л. *Как возможно творчество?* / В. Л. Петрушенко // *Иов, или о человеческом самостоянии (исследования, эссе, размышления)* / В. Л. Петрушенко. – Львов : Новый свет-2000, 2008. – С.258-267.

Олена Льовкіна

Національний університет державної податкової служби України
М. Ірпінь, Київської обл.

ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ОСМИСЛЕННЯ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Діяльнісний підхід виявився плідним для розробки нових концепцій в теорії пізнання, філософії і методології науки. Поняття діяльності дозволяло відійти від натуралістичного об'єктивізму й створювати складніші побудови, які на передній план висували активний, конструктивний характер пізнання. Проте, не дивлячись на значну кількість робіт присвячених розв'язання проблеми вдосконалення діяльності в різних сферах людського існування, філософсько-методологічних робіт присвячених аналізу власне праксеологічної проблематики все ще мало. Всі вони з'явилися лише в другій половині ХХ століття. Практиологічну проблематику розвивали в контексті економічних теорій, менеджменту, педагогіки, згодом кібернетики, синергетики, ряду галузевих праксеологій. Серед російських та українських методологів, які безпосередньо займалися розробками методології ефективної діяльності слід згадати В.А.Асєєва, В.Г.Афанасьєва, Е.Г.Вінограя, Е.С.Жарікова, Ю.Г.Маркова, М.М.Мойсєєва, С.П.Позднева,